

Hogyan változtatja meg a technológiai fejlődés a humán szakértők munkáját?*

Szakál Gyöngyvér

Richard Susskind – Daniel Susskind:

The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts

Oxford University Press, 2015, p. 346.

ISBN-13: 978-0198713395

A Richard Susskind, a jogi szakma technológiai fejlesztésének területével foglalkozó professzor és fia, Daniel Susskind közgazdász szerzőpáros szakmai tapasztalataiból kiindulva vizsgálja, miként alakítja át a technológiai fejlődés a szellemi foglalkozások körébe tartozó, diplomához kötött, „profession”-nek tekinthető foglalkozásokat/szakmákat (jogi szakmák, orvos, tanár, adószakértő, pap, építész stb.) és szakértőknek munkáját.

A könyv fontos kiindulópontja azoknak a foglalkozásoknak/szakmáknak a definiálása, elkülönítése, amelyek a magyarban eltérő kifejezéssel nem illetett „profession” kategóriába tartoznak és amelyekre a későbbiekben diplomához kötött szakmáknak fogunk utalni. Azokat a tételesen nem felsorolható, általában nagy társadalmi megbecsüléssel és biztos anyagi háttérrel kecsegtető foglalkozásokat tekintik „profession”-nek, amelyek megfelelnek a következő négy feltételnek: i) a szakmák gyakorlói speciális tudással rendelkeznek, amelynek csak egyik vetülete az elméleti képzettség, azt a gyakorlatban is tudni kell alkalmazni (szemben például az egyetemi kutatókkal), és amely tudást folyamatosan fejleszteni szükséges annak érdekében, hogy ez utóbbi megvalósulhasson, ii) a foglalkozás üzésének számos előfeltétele van (képzettség, gyakorlat, az elméleti és gyakorlati tudás bizonyítása, alkalmasság a feladat ellátására, etikai követelmények/elvárások), iii) a tevékenység szabályozott (önszabályozó módon, vagy külső intézmény, érdekképviselő által) jellegű, folytatására kizárólag csak az arra felhatalmazással rendelkezők jogosultak, iv) a szakma képviselői ténylegesen vagy elvárás szerint rendelkeznek bizonyos közös értékekkel, mint például a becsületesség, az elkötelezettség és a megbízhatóság.

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Szakál Gyöngyvér a Magyar Nemzeti Bank vezető szabályozási szakértője. E-mail: szakalgy@mnbb.hu

Alapvető és visszafordíthatatlan változások előtt áll annak rendszere, ahogy a specialisták szaktudása a társadalom számára elérhető. Hosszú távon nem lesz rájuk szükségünk, vagy nem akarjuk majd, hogy ugyanúgy dolgozzanak, mint a huszadik században vagy azt megelőzően.

A könyv három fő részre tagozódik. Az elsőben a szerzők a diplomához kötött szakmákat érintő, már ma is megfigyelhető változásokat írják le. A második rész a várható folyamatok, irányok feltérképezésével foglalkozik. Végül annak vizsgálatára kerül sor, hogy milyen következményekkel kell számolni, illetve tehetünk-e a nem kívánt hatások ellen.

Múlt és jelen

Az embereknek nincs meg minden tudásuk az élet minden területén való boldoguláshoz. A diplomához kötött szakmák által biztosított speciális tudás, gyakorlat, szakértelem, képességek és know-how (hogyan lehet az elméleti tudást az adott emberek, szervezetek szükségleteihez illeszteni, a megoldandó problémákra adekvát választ adó módon átalakítani, alkalmazni) azonban képes áthidalni ezt a problémát. A társadalom tagjai és a diplomához kötött szakmák képviselői között ezért létrejött a „nagy alku”, amelynek az a lényege, hogy a szakmák önszabályozó jelleggel működhetnek, az emberek pedig megbíznak képviselőikben, hogy képesek tanácsokkal ellátni és segíteni őket, például abban, hogy az orvosok megfelelő képzettség és gyakorlat birtokában képesek a betegségek diagnosztizálására és gyógyítására.

A diplomához kötött szakmák a mai formájukban azokat az igényeket tükrözik, amelyek ellátására hagyományosan létrejöttek. A mai diplomához kötött szakmák jelentős része a tizenkilencedik században alakult ki, az akkori igényekre reagálva, az akkori kor követelményeihez igazodva. A szakmák képviselőinek nem áll érdekében a fennálló status-quo megszüntetése, a másik oldalról pedig eddig nem merült fel reális alternatíva arra vonatkozóan, hogy miként lehetne a fenti igényeket kielégíteni. A diplomához kötött szakmák és az emberek között fennálló társadalmi szerződést ezért eddig senki nem kérdőjelezte meg.

A világ az elmúlt időszakban azonban jelentős technológiai fejlődésen ment keresztül, amely alapvetően megváltoztatta az információ előállításának, keresésének és megosztásának módját, és amely folyamatnak koránt sincs vége. A fejlődés négy fő aspektusa: az információs technológia exponenciálisan fejlődik, a gépek egyre több dologra lesznek képesek, az eszközök egyre jelentősebb hatást gyakorolnak az életünkre és az emberek összekapcsoltsága egyre nő.

A technológiai fejlődés új alternatívákat kínál a diplomához kötött szakmák által nyújtott szolgáltatások tekintetében is. A „nagy alku” megkérdőjeleződött. Amíg a papír alapú ipari társadalmakban a diplomához kötött szakmák központi szerepet

játszottak a szakértelem társadalmon belüli megosztásában, ma már nem feltétlenül csak a diplomához kötött szakmákon keresztül biztosítható az, hogy a szakértelem eljusson a társadalom tagjaihoz.

A jövő

A diplomához kötött szakmák képviselői által nyújtott gyakorlati tudás négy fő, közösnek tekinthető jellemzője, hogy: i) nem versenyző szolgáltatások (a fogyasztása révén nem jut belőle kevesebb másoknak), ii) jelentős részük mindenki számára elérhető (nem lehet a fogyasztásukból kizárni azokat, akik nem fizetnek), iii) kumulatív tulajdonságúak (felhasználásuk és újrahasonosításuk új tudást hoz létre), iv) digitalizálható (gépek által feldolgozható bitekké alakítható). A szakértelem előállításának és társadalmon belüli megosztásának megváltoztatására a fenti jellemzőket érintő új folyamatok miatt nyílik mód.

A (szóbeli, az írásbeli majd végül a nyomtatott kommunikációt is egyre inkább felváltó és a szakértelem továbbadásának jelenleg a legmagasabb szintjét jelentő) technológia alapú internet-társadalomban a diplomához kötött szakmák által nyújtott szolgáltatásokat igénybe vevők, illetve azok hasznélvezői számára a szakértelem egyre könnyebben elérhetővé és megfizethetővé válik. A másik oldalon pedig a szakértelmet előállítók és a társadalom számára azt biztosítók munkája is megváltozik. A legújabb technológiák birtokában számos rutinfeladatot lehet sztenderdizálni, automatizálni és egyszerűsíteni. Ennél is tovább menve, az egyre több mindenre képes, önműködő vagy egy adott szakma specialistájának nem tekinthető felhasználók által üzemeltetett gépek sok tekintetben átveszik majd azokat a feladatokat, amelyeket korábban kizárólagosan a diplomához kötött szakmák képviselői láttak el. Rövid- és középtávon e folyamatok párhuzamosan zajlanak.

A diplomához kötött szakmák olyan átalakulása előtt állunk, amely leginkább az ipari forradalomnak a hagyományos szakmákra (például kovács) gyakorolt hatásával vetekszik. A diplomához kötött szakmák (orvosok, jogászok, újságírók, építészek stb.) egyes feladatai megszűnnek vagy átalakulnak. Amennyiben egy szakma hagyományos feladatainak legtöbbje vagy mindegyike kiváltásra kerül, akkor az adott foglalkozás el fog tűnni. Amennyiben azonban a változások csak egyes részelemeket érintenek, akkor inkább átalakulásról beszélhetünk. Az átalakulás több aspektusa is megfigyelhető, mint például a tevékenység újraszervezése vagy új foglalkoztatási trendek elterjedése (például flexibilis önfoglalkoztatás, a felhasználók bevonása).

Az utazásközvetítők vagy az adótanácsadók munkája például sok esetben feleslegessé válik, ami révén dezintermediáció valósul meg. Az on-line foglalási oldalak és adókitöltő programok új szerepekbe kényszerítik e szolgáltatások nyújtóit. A közvetítői tevékenységük újragondolásával (például az adótanácsadók tekintetében a bevallási oldalról az adótervezés irányába történő elmozdulás) így új közvetítői

modellek alakulnak ki (reintermediáció). Jellemző folyamat az egyes foglalkozások szétdarabolása (dekompozíció), és több szereplő által történő ellátása (out-sourcing, multi-sourcing, offshoring, near-shoring, co-sourcing stb. formában) is. A tervezői és mérnöki tevékenységet tekintve már ma is működő gyakorlat a tevékenység feladatokra bontása, és az egyes feladatok szakértői csoportok által történő elvégzése.

A szerzők álláspontja szerint a diplomához kötött szakmák teljesen nem fognak kihalni. Az új gépek/rendszerek nem lesznek képesek az emberek teljes mértékben történő lemásolására, helyettesítésére. A gépeket/rendszereket kiszolgáló szakmák, mint például az asszisztens, szakasszisztens, folyamatelemző, mérnök, rendszertervező ugyanakkor felértékelődnek, a hagyományos, diplomához kötött szakmák alapjain pedig teljesen új szakmák is létrejönnek (például: adattudósok, a gépek által előállított információk érzelmi feldolgozásában segítő hivatásos együttérzők).

Számolni szükséges továbbá azzal, hogy a munkaerőpiacon más képességek, készségek kerülnek előtérbe és válnak megkerülhetlenné. Ilyenek például a multidiszciplináris gondolkodásmód, az újfajta kommunikációs csatornák alkalmazásának (például közösségi média) vagy a szinte naponta megjelenő vagy változtatáson áteső új rendszerek üzemeltetésének gyors elsajátítására való képesség.

Következmények

A könyv fontos morális kérdéseket is feszeget. *Olyan pontra érkeztünk, ahol a társadalomnak nemcsak lehetősége, hanem kötelessége is a jövő alakítása.* Mindenképpen társadalmi egyezsége kell jutni a tekintetben, hogy melyek azok a területek, ahol a technológia használatára való kizárólagos támaszkodás morális szempontból nem megengedhető. A szerzők véleménye szerint az emberi életről való döntés minden esetben ezek közé kell, hogy tartozzon.

Az emberiség nem kerülheti meg az arról való gondolkodást sem, hogy a szakértelem birtoklása és ellenőrzése a jövőben kinek a kezébe kerüljön. A szerzők álláspontja szerint a cél nyilvánvalóan csak az lehet, hogy mindenki számára egyformán elérhető legyen mindaz az élethez, segítséghez, iránymutatáshoz, tanuláshoz és betekintéshez kapcsolódó közvetlen hozzáférés, amely egészségesebb és boldogabb életet biztosít.